

Four Articles by Mato Lovrak

Mato Lovrak (1899-1974) was a Croatian children's author and a primary teacher. His best known children's novels, *Train in the Snow* (*Vlak u snijegu*) and *Pero Knobble's Gang* (*Družba Pere Kvržice*), were both published in 1933. Lovrak is acknowledged as one of the major Croatian children's novelists, although some claim he achieved this flattering status due to his conformism and on account of favouritism from the authorities during communist rule, as much as through the literary quality of his narratives.

In the 1930s there was a heated debate on the Croatian children's literature scene about the direction this literature should take, and about what should be offered for the child readership. A dispute arose between those supporting fantasy in children's literature and those in favour of realistic books.

Those who defended fantasy (Vilim Peroš, Josip Cvrtila, Veljko Vasić) cherished the tradition of children's literature, and their views were generally not exclusive. They approved of realistic children's literature, but they did not want to forgo the fantastic narrative mode. The supporters of realistic literature (Mato Lovrak, Stjepan Kranjčević, Tomislav Prpić, Dalibor Vučica) were new literary forces who were clearing the way for novelty, and who felt the need to radicalize their standpoints in order to make them more effective. Therefore, they were frequently one-sided.

By 1934, the dispute was already in full swing. To secure the strongest possible position, the argumentation of the realists became more radical, and the thought even arose of burning children's fantasy stories.

Four texts by Mato Lovrak, which originally appeared between 1932 and 1938, are reprinted below. They document the gradual radicalization of Lovrak's viewpoints in his attempts to defend the interests of realistic children's literature, and, indeed, of his own poetics.

Četiri članka Mate Lovraka

Mato Lovrak (1899.-1974.) hrvatski je pripovjedač i učitelj. Svoje najpoznatije dječje romane *Vlak u snijegu* i *Družba Pere Kvržice* objavio je 1933. Lovrak se smatra jednim od stožernih hrvatskih romanopisaca za djecu, iako ima i mišljenja da je do tog laskavog položaja stigao jednako tako zbog ideološke naklonosti i favoriziranja u vrijeme komunističkog režima koliko i zbog umjetničke vrijednosti pripovjedačkog opusa.

Tridesetih godina se na sceni hrvatske dječje književnosti razmahao žestoki prijepor ne samo oko puta kojim treba krenuti dječja književnost, već i oko toga što uopće treba ponuditi dječjoj čitateljskoj publici. Spor se vodio između onih koji brane fantastičnu dječju književnost i pristalica realistične dječje književnosti.

Oni koji su stali u obranu fantastične književnosti (Vilim Peroš, Josip Cvrtila, Veljko Vasić) brane staro nasljedstvo dječje književnosti i većinom nisu isključivi u svojim stavovima: prihvaćaju realističnu dječju književnost, ali ne žele se odreći fantastičnog pripovjednog modusa. Pristalice realistične književnosti (Mato Lovrak, Stjepan Kranjčević, Tomislav Prpić, Dalibor Vučica) svježe su književne snage koje krče teren novome i osjećaju potrebu radikalizirati svoja stajališta da bi im osigurali što veću probojnost. Stoga su često isključivi.

Oko 1934. rasprava se već razmahala do pune žestine. U želji da se što čvršće postave prema suprotnoj strani, zaoštavaju se stavovi, čak se spominje i spaljivanje fantastične dječje priče.

U nastavku donosimo četiri Lovrakova teksta objavljena od 1932. do 1938. iz kojih je vidljiva postupna radikalizacija stajališta u zastupanju interesa realistične dječje književnosti, ali, zapravo, i vlastite poetike.

Članci su vjerno prepisani, a ispravljani su samo sasvim očiti zatipci.

Mato Lovrak

Bajke: jedno mišljenje

1932.

Bio sam u društvu s jednim liječnikom. Za vrijeme večere donese domaćica pečenje sa salatam od svježih krastavaca.

– Zna li za onaj najbolji recept za pravljenje salate od krastavaca? upita liječnik. Dame se silno zainteresovaše. On im redom ispriča potanko sve, kako se priređuje. One povikaše:

- Pa tako je i mi pripravljamo! Međutim, liječnik dalje nastavi:
- Kada ste već salatu okiselili i nauljili, onda lijepo otvorite prozor....
- Pa onda?! Začudiše se gospođe.
- Onda to sve zajedno bacite kroz prozor napolje!
- Zašto? Zašto?!
- Zato, jer je to jelo jedno od najnezdravijih za želudac!

—

Svake subote popodne imade moje kombinovano (3 i 4 r.) odeljenje naročiti rad. Sad da li smo mi to kopirali sa zapada, ili je niklo u nas, prilično je svejedno. Glavno je, da je to popodne svakako djeci najzanimljivije i ona ga očekuju nestrpljivo. To se popodne redovno dugo zavuče, jer je zabavno, a zabava se lako podnese. Program subotnih popodneva sastoji se obično iz: 1) Razgovor i dogovor o našoj razrednoj zajednici u savezu s održavanjem reda, higijene, vladanje i slično. 2) Poslije dogovora je drugi dio, koji je ispunjen nekom naročitom privlačivom temom ili ga ispunjavaju baš sami učenici, koji se dobrovoljno javljaju, da su uvježbali iz pojedinih dječjih časopisa pjesmice deklemirati, pričice čitati i t.d.

Jedno popodne odredio sam temu zabavnog dijela: *Bajke* (u čitankama, zbirkama i dječjim časopisima). Čim je svršen odgovor, odmah sam nakon kratke pauze obećao djeci pričati i čitati priče. To ih je obradovalo. Pričao sam im bajke o Pepeljuzi. Odmah, nakon vrlo male pauze nastavio s pričanjem o Ivici i Marici, zatim o Crvenkapici. Pročitao sam im još jednu iz čitanke: Jednu opet iz jedne zbirke bajki za djecu. Našao sam jednu i u dječjem časopisu. Što sam dalje čitao, sve sam više akcentirao ona mjesta u bajkama koja su nemoguća. U početku, đaci moji su pažljivo slušali. Poslije su pažnju koncentrisali sve više na one nemogućnosti, na kojima bajke i jesu sazdate. Glasnim uzvicima ustanovljavala su djeca:

– Aha! Evo opet čuda!!... Ovo ne može biti!!... Nikada nije, niti može biti!...

Dalje đaci moji se smijahu onim mjestima, gde se spominju neprirodnosti i nemogućnosti. – Kad smo s tim svršili, onda smo iz svih priča izvukli ona mjesta, koja su neprirodna i ispisali na veliku tablu. To je tek izazvalo buru smijeha. Izgledalo je otprilike ovako: Mati se pretvara u kravu; na njeno uho izlazi ispredena pređa; to kravlje meso poslije jedu; kuća od kolača usred šume; vještica lovi dijete u svinjcu, da ga zakolje; vuk pojede babu; proguta djevojčicu; iz rasporenog vučjeg trbuha izlaze i baka i unuka žive; princeza spava stotinu godina i budi se; zmaj riga vatru iz svojeg sedmoglavog ždrijela; itd. itd...

Sad moji učenici ne pretaše s tim. Oni udariše u pričanja: o vješticama, morama, vukodlacima, zmajevima, vilama, ustalim mrtvacima iz grobova i slično. Svagdje su se ustanovile neprirodnosti i nemogućnosti.

I onda sam na kraju upitao djecu:

– Hoćemo li i dalje kupovati bajke?!

– Ne! Ne!! Viču oni unisono. – Što će nam ono, čega nema!

– Djeco, velim ja, nekad su se pisale same bajke o nemogućnostima!

– Sad ih ima sve manje! Potvrđuju djeca.

– Ja volim čitati takve priče!... I ja!... I ja!... Javljaju se nekoliko đaka.

Ovi moji pristalice, koji su u većini, dobacuju im:

– Biće za vas uvek po koja!

- A mi ćemo drugi s njima u – peć! Kliknuh ja.
- Hoćemo!! Prihvaća većina.

U našem odeljenju se s bajkama dogodilo prema receptu lječnikovom za salatu od krastavaca. Krastavci su nezdravi za želudac, a bajke za dečju dušu. I danas se nađe pedagoga i pisaca, pa tvrde, da dijete upravo traži bajku. To nije moguće. Ono dijete traži bajku, koje se od male noge hrani njima. Moje dijete (6 god.) rado sluša realistične priče, a ne traži bajke jer joj se nisu nikad nemogućnosti pričale.

U današnje vrijeme, kako groteskno zvuči, kad čitate u novinama oglase knjiga i vidite, da ozbiljni pisci pišu za djecu bajke, a kazališta prikazuju djeci igrokaze sa samim svilenim princezama, vješticama i kepecima! Primjećuje se, da zvanični pisci, koji inače pišu za odrasle naturalistične i socijalne priče, na poziv, da napišu što za djecu, oni napišu knjigu punu bajki o čudesima i nemogućnostima. Silom i s mukom izmišljaju posebni neki svijet kojega uopće nema!

Najviše na roditeljima i na učiteljima je, da djecu ne hrane bajkama! Nije istina, da ih dijete traži. Pa baš da i traži, zar mu moramo dati laži, pa da to sve poslije s mukom liječimo!

Istrebujemo iz doma i škole bajku isto tako, kako istrebujemo strah i praznovjericu. Paradoksnno je, da u ovom vijeku vodimo djecu u „carstvo patuljaka“, u „kolo vila“ i „carstvo sanja“! Vijek traži, da razumno i oprezno vodimo djecu u goli život borbe i intenzivnog rada mišica i duha!

Da dijete „nagonski“ ne traži bajku uvjerio sam se i u praktičnom školskom radu. Đaci mi pišu već od prvog razreda posve samostalne slobodne pismene sastavke. Nijedno do danas nije napisalo bajku i nemoguću izmišljotinu, već jedino istinite, realne doživljaje ili događaje iz vlastitog života ili života drugih ljudi iz njegove okoline.

Nastanu li roditelji, da iz doma izbace bajku, a učitelji, da ih u školi sistematski uništaju, uzgojicemo bolju generaciju, a u našoj dječjoj književnosti nestaće bajki posvema i pobijediće realistična i socijalna dječja knjiga, kakvih je danas u našoj originalnoj i prevodnoj književnosti vrlo, vrlo malo!

Koje knjige vole naša djeca? Razgovor sa književnikom Matom Lovrakom

1933.

Kako je u nas tretirana omladinska literatura? – Što bi trebalo učiniti da se omladinska literatura što više usadi u srca mladeži?

– Ograničujem se samo na literaturu za djecu od 10 do 14 godina. Takva se u nas još ne tretira onom ozbiljnošću, koja bi bila potrebna kod tako krupnog problema. – 1. Roditelji djece nisu uzgojeni u pravcu što valjanijeg izbora knjiga za svoje dijete. Oni u većini uzimaju knjige s ukusnom opremom, a možda šupljim sadržajem bez ikakve pozitivne vrijednosti, koja bi njihovo dijete literarno i inače uzgojila! Oni kupuju knjige za svoju djecu odabirajući „od oka“ između gomile pobacane na trgovačkom pultu. U toj gomili knjiga (koje nose naslove: „Carstvo bajki“, „Čarobni svijet“, „Raj patuljaka“, „Vilinsko kolo“, „Pregrišt cvijeća“, te sve neki „Biseri“, „Dragulji“, pa „Čikini, ujkini i tetkini darovi“), rijetko se nalazi nekoliko njih, koje možeš nazvati pozitivnim priložima u dječjoj literaturi. Djeca takve knjige ne čitaju i ne traže. – 2. Nastavnici osnovnih i građanskih škola u svojoj većini kupuju knjige učenicima za nagradu kao i za školske knjižnice bez dovoljno kriticizma prigodom izbora. Izbora gotovo i nema. Poznati su mi slučajevi ovakve narudžbe knjižari od strane jedne škole: „Pošaljite mi dječjih nagradnih knjiga za 200 d.“ – 3. Djeca, taktični potrošači, u vrlo maloj mjeri traže dječju knjigu kakve su na našem tržištu. Oni je nisu zavoljeli. Djeca imućnih roditelja dobivaju ih o imendanima i nekim blagdanima kao vrlo „dosadne“ darove. – 4. Da je tome tako krivica je na neobaviještenosti roditelja, na minimalnom interesu nastavnika, a imade vrlo mnogo krivnje i na književnicima, koji smatraju da nije dostojno, da pišu za djecu, te se prihvatiše toga posla najviše pismeni nastavnici, koji opažaju potrebu valjane dječje literature, a oni dakako u svojoj ogromnoj većini nisu talentirani umjetnici. Nađe se i po koji „službeni“ literata, pa zagazi u taj posao, no pada u pogrešku i piše i on o patuljcima i ukletim kraljevnama. – 5. Krivnja zbog nepopularnosti dobre dječje knjige u nas je i naše službene kritike, koja još uvijek „preko srca“ i s vrlo malo volje prikazuje strogo objektivno dječja djela, smatrajući ih poslom drugog reda. – Istina, u novije vrijeme, postade upravo „moderni“ izdavati knjige za djecu. Centrumi, provincijski gradovi, svaka jača izdavačka knjižara, te gotovo sva izdavačka poduzeća izdaju godišnje po jednu ili dvije takve knjige. Uza sve to, može se posve sigurno konstatirati, da dječja knjiga kod djece potrošača nije popularna. Zašto? Jer im nije usađena u srca. Uslijed čega? Jer oni takvu ne će, kakva se u najvećoj većini štampa za njih. Zašto je ne će? Jer ne zaokuplja njihov interes? Pa što da se radi da ne bude tako? Treba prekinuti s tradicijom, da za djecu treba pisati bajke o čarobnim nemogućim svijetovima, već treba odgoju djece pristupiti s realizmom i dati djeci, ne nešto, već potpuno stvaran pogled na život prema njihovom duševnom razvitku. Danas mali đaćić seoske osnovne škole sudjeluje na skupštinama zemljoradničkih zadruga slušajući s interesom rasprave. On polazi na predavanja o tuberkulozi. Njemu iznad glave bruji

aeroplan. Zovu ga i na poduku kako će se obraniti od zagušenja otrovnim gasom iz neprijateljskih aeroplana! Dakle, u tom vrijetu stvarnog života, u tom tempu, prkosno i dalje slaviti nemoguću „baku, što priča unučadi“ bajke o nemogućim osobama i zbivanjima, apsurd je i spada u muzej za starine, da se pokazuje mladim literarnim naraštajima kao zabluda, koja je bajku patentirala za jedino dječje štivo i decenijama i decenijama silom kljukala, preko trepetljivih uzbuđenih dječjih živaca, nemoćni mladi mozak „divnim lažima“! Ako dakle hoćemo dječju literaturu usaditi u srca mladeži, onda treba pisati o onom što ga interesira. Dajmo djeci knjige sa sadržajem iz realnog života svakidašnjice, koji obrađuje probleme od interesa za djecu i koji će pomoći da ih uzgoji pozitivnim tipovima u ljudskom društvu. Neprirodno je hraniti djecu prekrasnim lažima.

Molim Vas, radi informacije širih čitalačkih krugova, par riječi o našim omladinskim časopisima. Koncentracija izdanja. Niveau? Ispunjavaju li naši časopisi svoj zadatak?

– I opet napominjem, da se ograničujem na dječje časopise, koji su namijenjeni manjoj djeci. Na teritoriju savske banovine nalazite po školama i domovima ove dječje časopise: „Smilje – Vrelo“, „Jugoslovenče“, „Mali Istranin“ i nešto „Zorica“. Sve ono što sam odgovorio na prvo pitanje moglo bi se opet ovdje ponoviti. Svi spomenuti dječji časopisi nisu uređivani (osim „Malog Istranina“ u svom propagandnom dijelu s obzirom na Istru) u pravcu jednog jasno vidljivog smjera. Saradnici svih tih časopisa su u apsolutnoj većini nastavnici. Svi časopisi imaju iste saradnike. Zato bi se oni svi mogli mirne duše stopiti u jedan jedini centralni časopis s velikom tiražom. Sadržaj svih tih časopisa je najviše odraz strogog čuvanja tradicionalne dječje književnosti. Djeca i njih ne traže i nemoguće ih je popularizirati, što sam u bezbroj primjera konstatirao. Najviše se emancipirao od tradicije prilog zagrebačkog časopisa za roditelje „Dom i škola“ pod imenom „Dječje kolo“. Kad bi on još odlučnije mogao da odbije takve literarne sastavke, koji djeci lažu o tom, kako se neka dvorska dama pretvorila u sovu, postao bi taj časopis u krugu malih potrošača najpopularniji. I konačno, da priznamo: Najpopularnija dječja lektira su nedjeljni prilozi za djecu u dnevnim novinama. U njima je zastupljena nova umjetnost: Fotografija! Tu djeca vide pravu (a ne iz čarobnog nemogućeg carstva), realnu princezu iz Japana, kako tapka u školu sa svojom pratilicom. Na drugoj fotografiji vide djeca najmanji auto na svijetu, kojim šofira u prometnoj ulici Berlina jedan mali dječčić, a policaj sa apsolutnim respektom propušta auto na križanju ulica. I t. d. i t. d. [161]

Uza sve to obilje časopisa, nije ispunjen zadatak uslijed razloga, koje sam naveo u odgovoru za knjige, a koji vrijede i za dječje časopise. Intenzivno se osjeća

potreba jednog novog naprednog dječjeg časopisa, koji će odlučno prekinuti sa tradicijom, i koji će poplaviti ulicu poput bujice dnevnih novina!

Što mislite o dilemi: da li da se omladini i dalje pruža duševna hrana u obliku priče kao što su Snjeguljica i t. d.?

– Na to pitanje je već donekle odgovoreno u odgovoru na prvo pitanje. Ja nisam u dilemi. Odlučno stojim na stanovištu, da iz dječjeg života treba ukloniti priče o čudesnim i nemogućim zbivanjima, o isto takvim stvorenjima, jer je to sve laž, već treba stvarati literaturu za djecu iz realnog života, a taj nam pruža obilje materijala. Bajka, priča o čudovištima ima temelj svoj u primitivnom dobu života čovječanstva. Produživati taj primitivizam danas, to je više nego groteskno, i to naročito onda, kad mu život produžuju pedagozi i literati i literarni kritici. Produživati umjetnim načinom taj primitivizam ili plakati za njim, što je pregažen i na samrti, te ga pokušavati spašavati sentimentalnim frazama, mogu danas jedino ljudi, kojima su pretrpani dućanski fahovi takve literature pa je ne mogu prodati ili stvaraoči takve literature, koji se ne mogu odreći slave, koju im je priskrbila njihova „plodna fantazija“. Produžavanju života tom literarnom primitivizmu od strane škole ne treba se isto čuditi, jer je ona još uvijek vrlo konzervativna. A da su kupci (roditelji) za produženje njegovo, nije isto nikakvo čudo, jer je sredina, bar u literarnom pogledu, u apsolutnoj većini konzervativna. Prema tome, kod nas i nije u opasnosti bajka, kod nas je više u opasnosti realna dječja literatura! I ako je potrebno, branioci primitivizma u dječjoj literaturi će stvari neobično temeljito razraditi i potkrijepiti argumentima, te će povesti vrlo uspješnu krstašku vojnu protiv napredne dječje literature, koja teži da djecu upozna s istinom. Uspjet će da izvojuje pobjedu, kako bi nam djeca i dalje ostala nojevi, koji turaju glavu u pijesak; ne bi se zanimala životom oko sebe. Da, dići će oni vojnu za pobjedu laži, pardon, divne laži s puno sunca, cvijeća, dragulja, da obrane svoju plodnu fantaziju, koja umije da stvara od ničega nešto, i koji ne vide ljude oko sebe, pa da djeci pričaju o njihovom radu, mucu, o njihovim uspjesima, radostima i slabostima! Ima nekih, koji ustrašeno uzvikuju: „Pa zar da iz dječje ruke izbacujemo i našu narodnu pjesmu i narodnu priču?!“ Niko ne traži to izbacivanje. Može li se ustvrditi, da će zbirka naše stare narodne poezije ostati vječna pozitivna vrijednost? Ne ulazi li ona već pomalo u istorijski panteon, pred čijim spomenikom se s dubokim pijetetom zaustavljaš i klanjaš?! Što to ima da živi vječno? Narod stvara svoju novu savremenu poeziju i narodnu prozu, i on će neminovno preteći prkosne branioce primitivizma u literaturi, koji ne niče iz života, nema veze s njim i ne može živjeti. Priča o okrutnom caru neke nepoznate ledene zemlje iza devet gora i preko devet mora je danas atentat na zdrav dječji mozak. Atentat na kulturni progres i svi bi

kulturni radnici trebali svim silama nastojati, da uguše izazovno stvaranje takve literature za djecu, paralelno s njihovim nastojanjima, da naš narod izvuku iz bijede primitivizma u svim drugim pravicima (praznovjerje i dr.).

Priča za djecu u obliku „Snjeguljice“ nije uopće duševna hrana za djecu, već duševni otrov. Ništa manji od šund literature u svescima po dinar.

Je li „poratna psihoza“ djelovala i na djetinju dušu?

– Ja spadam u onu generaciju mladih ljudi, koje je rat izvukao iz školskih klupa i ganjao ih kao mladiće s jedva osamnaest godina po žutom blatu Grmoščice, a kad smo blatni, izmrcvareni fizički i duševno došli u kasarne, onda nas je pukovnik hranio masnom palentom i slaninom, što ostali vojnici nisu dobivali, kako bi što prije izgledali jači i muževniji, a ne da ličimo tako očajno na – djecu, koja ne pristaju u rovove na frontu. Do rata sam bio dijete, pa ne poznam neki „mirni i sređeni“ predratni život. Ja zato ne poznam neku „poratnu psihozu“, a djeca koja su ovih godina rođena još i manje. Djeca žive sada. Njima je ovaj život lijep. Oni se voze brzim vlakom. I autom putuju. Oni grade male aeroplane. Djeca su živi stvorovi nezaposlenih činovnika i radnika. Ta djeca ne će prihvatiti izmišljene „krute careve“ i „uklete kraljeve“. Hoće samo u jednom slučaju. Ako se nađe koji čovjek pa da i tu Pepeljugu i tu Trnoružicu i tu Snjeguljicu karikira vještim perom jednog Kästnera, pa da se djeca slatko nasmiju, pa ma prkosni pisci bajki, kritičari, nastavnici i roditelji pukli od bijesa.

Većinu današnjih dječjih knjiga djeca ne traže. One im se autoritetom odraslih naturaju. Pa što treba trošiti toliko riječi za dokaz očitog fijaska!!

Branitelji i propagatori tradicionalne dječje literature rado ističu, kako su narodi do današnjeg kulturnog razvoja došli prelazeći mnoge faze, a prva je bila primitivizam. Isto tako da je prirodno da i dijete proživi taj primitivizam u svom duševnom razvitku do odraslog čovjeka. Njima je to jasno, dok meni nije. Meni je jasno to, da su djeca tražila „mitske dobre kućne bogove“ onda, kad su i odrasli bili na tom stupnju. Danas su i dječje težnje odraz kulturnih težnji kruga odraslih u kojem žive. To je barem tako neobično jasno i prirodno! Neoboriva je činjenica: Mase od tisuće i tisuće djece punile Croatia kino u Zagrebu, koji je nedavno prikazivao filmovan roman Ericha Kästnera „Emil i detektivi“. Isti roman u mojoj školskoj knjižnici djeca gotovo rastrgaše otimajući se za njega. Knjigu „1001 noć“ i slično, traže djeca iz knjižnice za svoje bake i djedove seljake. Djeca izjavljuju, da takve priče ne vole čitati, jer „da je to sve lijepo, ali ne može biti istina“ i „jer se onda po noći plaše“.

Prema tome je jasno, kuda će se opredijeliti mlađa generacija dječjih pisaca.

Literatura za djecu i savremena pedagogija 1934.

Kod pojave dječjih knjiga „Djece Velikoga Sela“ i „Družbe Pere Kvržice“ pod konac prošle godine, dobro je rekao jedan prikazivač pri ocjenjivanju spomenutih djela:

„Moderna pedagogija se upravo frapantno podudara sa modernom literaturom. U modernoj se literaturi ne izbjegava tendencija, no ona ne smije ni da bude nasilna, ako literatura hoće da djeluje. Takva je i moderna pedagogija. Ona je indirektna, a u tom svom indirektnom načinu krije se ujedno najjače djelovanje.“ Pisac u tom prikazu ide i dalje pa veli:

„Ne može da bude dobar pisac za djecu onaj, koji ujedno nije i dobar pedagog. Osim toga važno je, da dobar pedagog bude i savremen pedagog, jer će samo tako moći da bude i dobar i savremen [270] pisac. – Pedagog mora da uđe u srž dječje psihe, mora da djecu shvati potpuno u svim titrajima njihovih malih i mladih duša, mora da kritički obuhvati cjelokupni kompleks odgojnog problema djece.“

Ove njegove riječi treba naročito podvući s razloga, jer pisac spomenutih redaka i nije uopće stručnjak pedagog.

Danas, u vremenu kad se tendencioznost u literarnom djelu ne smatra pogreškom, nego štaviše vrlinom, bit će nešto posve razumljivo, da će se tendencioznost tražiti naročito u djelima za djecu i omladinu. Neće biti pogreška, već naprotiv preka potreba, s kojom će naročito računati savremena pedagogija, da ima pri ruci književna djela za djecu, koja će imati jasnu i nepokolebljivu moralnu, pacifističku, uopće socijalnu tendencu, a danu nenametljivo u lijepom književnom ruhu.

Veliki ciljevi savremene pedagogije traže od nje, da sve poluge svoga aparata uskladi u tom smjeru, kako bi ona što brže i sigurnije došla do svog krajnjeg rezultata.

Savremena pedagogija je poslije svjetskog rata nauka, koja je pretrpjela najzamašnije reforme, te se ona danas naziva nova pedagogija prama onoj još dojučerašnjoj, zvanoj zastarela, tradicionalna.

Škola je izgubila značaj tamne mučionice, u kojoj djeca pasivno sjede i primaju sve gotovo što im se predaje. Škola postaje zračnom i svjetlom radionicom, u kojoj djeca aktivno, što je više moguće, sama rade: ispituju, pronalaze, zaključuju i dolaze do istina, a nastavnik nastoji da bude njegova pomoć minimalna. Kao nužna posljedica novog duha je to, da učitelj nije diktator i tiranin, već prijatelj, vođ i savjetnik svoje razredne zajednice i u saobraćaju s djecom prijateljski blag, iskren i intiman.

Dok u prastaraj školi i nije bilo realnih predmeta, poslije se je znanje iz njih djeci gotovo podavalo, a danas djeca, recimo u geografiji, pomoću karata, slika, izleta i samostalnim svojim samoradom saznaju, otkrivaju i zaključivaju. Traže uzroke posljedicama, otkrivaju na pr. da je siromaštvo jednog kraja uvjetovano pregustom naseljenošću, a takva naseljenost dolazi opet otud, što je kraj sam po sebi od prirode lijep, zdravog zraka i vode, te s plodnom zemljom.

Ovakav novi rad u školi izmijenio je i vanjsku sliku života jednog razreda. Razred tradicionalne škole, pun nepomične i nijeme djece, pretvorio se u radnu zajednicu, u kojoj se djeca slobodno kreću, pitaju, predlažu, tj. zaposleni su im aktivno u radu organi, osjetila, volja, srce i osjećaji. Dobila se je tako prava prirodna slika rada, kakva se nalazi u životu.

Sve ovo dosad spomenuto bilo je potrebno istaknuti, kako bi se bolje mogla shvatiti borba pedagoga protiv zastarele, tradicionalne i u današnjem savremenom uzgoju djece apsolutno nemoguće literature, naročito protiv fantastičnih priča sa: sedmoglavim aždajama, vilama, vješticama, patuljcima i drugim nemogućim bićima, bili oni glavni junaci ili samo sporedni statisti.

U ovakvu vrst „literature“ spadaju svakako i popularne priče: „Crvenkapica“ i „Ivica i Marica“, „Pepeljuga“, te priča o žabi ili zmiji sa carskom krunom na glavi, a i sve naše umjetne i narodne priče [271] o aždajama i zmajevima. One su pošle krivim putem, nepedagoškim, jer su fantastičnim elementima svoje konstrukcije zaokupili dječji interes, koristeći se iskustvom, da su djeca i primitivan puk skloni da vjeruju u čuda, nemoguća bića i zbivanja zbog svoje intelektualne nezrelosti, a izrabljujući pri tom i taj fakat, da fantastični elementi takvih priča zaokupljaju dječje živce do prenapetosti i fizičke iznemoglosti upravo na isti način i istim intenzitetom kao otprilike ona večernja pričanja o mrtvim majkama što dolaze noću da doje djecu u snu, i slično.

Savremenoj pedagogiji se upravo nameće sama od sebe imperativna dužnost, da povede križarski rat protiv fantastične priče za djecu, jer je ona nemoguća, apsurdna i štetna za fizički i duševni razvoj djeteta. Tolerirati takom literaturu iz nekih sentimentalnih obzira (zbog čistoće jezika i sličnih opravdanja), smatralo bi se s punim pravom pedagoškim grijehom, kad je pedagogiji zadatak, da pronade što bolja i savršenija sredstva i načine oko pripremanja svojih uzgajnika za zdrave, moralne, praktične, istinoljubive i karakterne ličnosti društvene zajednice. Savremen pedagog u svom praktičnom radu i ne može uz najbolju možda volju da upotrebi ma igdje fantastičnu priču, hoće li da bude konzekventan principima savremenog, realističnog i praktičnog uzgoja. Fantastična priča ili epos mogao se je podavati mladeži u prastaraj školi, gdje je glavni posao bilo pusto memoriranje, a ne kritičko razmatranje. Savremen pedagog, ako se primora da danas djecu oduševljava za

priču o Pepeljuzi s majkom kravom, čije meso treba jesti ili za Crvenkapicu, čiju baku guta vuk, smatraće to atentatom na principe savremenog odgoja. Ako nije odviše temperamentan te ne spali na lomači ovakvu literaturu, on će moći jedino da omladinu upozna s njom kao književni historik i da sa svojim mladim saradnicima ustanovi nemogućnosti takve literature i da je stave u prašnjavi arhiv kao mrtvi kapital, koji se ne može investirati u današnjem vijeku.

Upravo idealan slučaj desio se u mojem praktičnom nastavničkom radu pred par dana, koji je bio potvrda našim prednjim izlaganjima. Slučaj je bio jedinstven i šteta je da ga nisu čuli i vidjeli oni, koji će se slagati s našim mišljenjem i oni, koji su protivnog mišljenja te brane potrebu opstojanja fantastične priče za djecu. A ima ih koji pače tvrde, da je ona potrebna i da se djeca ne mogu zamisliti bez njih.

Pred nekoliko dana prikazivao se je film pod naslovom Pepeljuga u velikoj dvorani osnovne škole na kojoj službujem. Poslao sam svoje đake, ali sâm nisam išao, već sam ih čekao u razredu. I trebalo je vidjeti već samo lice onih mojih malih drugoškolaca od osam i devet godina, kad su se vraćali sa kino-prestave. Držim da bi slučaj privukao pažnju i školskog liječnika. Slika je bila porazna. Lica blijeda i zelena, a pogled staklen i ukočen i mučno i bez riječi odlaze na mjesta. Nisam bio na pretstavi, velim djeci, pa ajde, pričajte mi, što ste vidjeli! I trebalo je sad čuti, kako su mi ta djeca istresala sav onaj otrov, onaj teret sa živaca da ga se riješe. Njihovo pričanje bilo je kao da su im mozgovi poremećeni, kao da su im jezici izmješani kod gradnje „babilonske kule“, te se ne razumiju. Uzalud sam ja htio pi[272]tanjima, da izvučem od njih neki etički moment, kojeg bi morali osjetiti gledajući pretstavu. Ne! Oni su samo pričali o tom, kako je išla Pepeljuga na grob, kako su sablasti plesale, kako je coprnjak mogao proći kroz zid, kako je coprnica dunula i na Pepeljugu je palo zlato, kako je coprnica pretvorila coprnjaka u palčiča i zatvorila ga u bocu, kako je od pećine stvorila duhanjem veliku carsku palaču, kako je maćuhina kći odrezala prste, da joj noga stane u cipelu, kako je cipela bila puna krvi, kako je princ bacio cipelu, a od nje postala zlatna carska kruna i t. d. i t. d. Kad sam tražio da mi kažu nešto o majci Pepeljuginoj, reče jedan, da je ono bila majka, što ovi drugi nazivaju coprnicom. Sad su drugi skočili i tvrdili, da majka ne može da duhanjem stvara palače i čuda svakojaka i da ono mora svakako da je coprnica. U toj buci našao se mali jedan pa viknuo: „Gospodine učitelju, to su bile same bedarije. Da sam znao ne bi išao gledati!“ A drugi opet nadovezao: „Prošli put vidjeli smo nešto što je istina. Vidjeli smo lijepo, kako se lan sije, prede, tka i svašta drugo zgodno“. Dakle, vidjeli su prošli put istinu, a sada laž. To su ustvrdila djeca drugog razreda osnovne škole. Par dana poslije promatrao sam na nedeljnoj matineji u jednom kinu, kako je barem jedna stotina najsitnijih osnovoškolaca napeto pratila radnju u krasnom realističnom filmu „Majka“, a kad se majčin sin

Đoni vratio kući i našao majku zapostavljenu, djeca su burno aplaudirala prateći s udivljenjem Đonia, kad je dijelio pravdu i ona mala djeca su izašla iz kina na ulicu upravo sretna lica i živo komentirajući.

Danas obranu davanja fantastičnih književnih produkata sa bine, platna ili pomoću knjiga ne mogu pedagozi prihvatiti. Oni moraju nastojati na istrebljenju njezinom iz škole kao na istrebljenju svake druge laži, praznovjerja i drugih smetnja, koje stoje na putu zdravom i bržem intelektualnom i moralnom razvoju njihovih uzgajnika.

Njima je apsurdna tvrdnja branioca fantastične priče za djecu, koji tvrde, da dijete u svojoj fazi razvoja ima dobu kada traži takvu priču. Oni takvu tvrdnju kao praktičari pedagozi odbacuju kao nedokazanu, jer ih je iskustvo uvjerilo o protivnom. Djeca bujno razvijene mašte u igri pretvaraju, istina, prut u konja, komad drveta u lutku, ali eto pretvaraju u objekte ovog svijeta, a ne prave aždaje niti vještice. Djeca u školi za vrijeme posve slobodnih zadaća iz jezika ili risanja, ne rišu i ne pišu ništa iz nemogućeg svijeta, već o događajima, predmetima i bićima iz svoje okoline, iz stvarnog života.

Pedagozi ne mogu dopustiti, da sami koče rad na taj način, da djecu kroz fantastične priče lažu i onda te laži ispravljaju. Oni priznaju da dijete može tražiti takvu priču, ali tek onda, kad im se već barem jedna dala, pa su osjetili slast omame, narkoze. Narkoza se daje samo bolesnicima u iznimnim slučajevima. I sve to ne prolazi bez pôtresa. Silom i bez potrebe djetetu prouzrokovati živčane potrese, higijenski i pedagoški je nedopustivo.

Savremen pedagog će u tom pozitivnom djelovanju nastojati, da dijete ne bude hranjeno takvom škodljivom duševnom hranom i u pretškôlsko vrijeme, u domu. Praktičari pedagozi znadu, da bi se literatura za djecu trebala udesiti prema dobi djeteta samo neće dopu[273]stiti, da vrlo maloj djeci treba pričati fantastične priče o zmajevima i vješticama, već će ih sam zahtijev savremene pedagogije upravo prisiliti, da se pozabave ovim još ozbiljnije i intenzivnije i tražiti od literata, da zamijene stara „bakina pričanja“ novima pozitivnima, mogućima i pedagoškim i da se mlada dječja duša pripravi u predškolsko vrijeme zdravo i prirodno, upravo normalno za svoj daljnji duševni razvoj. Oblik pričanja, stil, neka se uzme primitivan, jednostavan. Neka se i posudi sama forma od bajke, budući je dječjem siromaštvu duševnog života bliža, ali neka ne budu glavni junaci zmajevi i vještice, već na pr. ronoci u dubini mora, gondola u stratosferi, kotao rakijašni, crni rudar na dnu ugljenokopa i slično. Jedna odlična priča o ronocu koji luta dnom mora zamijeniće priču o zmaju, koji počiva na dnu mora, a najviše s obzirom na prigovor branioca fantastične priče, koji vele, da bi uništenjem takvih priča nastalo pravo siromaštvo sredstava za kultiviranje mašte, fantazije, jedne od najvažnijih

funkcija duševnog života. Veliku predisponiranost male djece k maštanju izrabiće savremena pedagogija korisno po dijete, reguliranjem intenziteta fantazije i usmjerenjem njezinim na pravi put. Zar nije i te kako razbuktala dječju maštu priča o Robinzonu, makar nema u njoj nikakvih nemogućih zbivanja niti bića?! Djeca na pr. vole životinje. Suvremen pedagog će svojem posve malom djetetu pričati umjesto bajke o vuku i jarićima onaj događaj, što je u novinama čitao. Novine su pisale, kako je Neretva u Mostaru nabujala, i u njoj se topila mlada mačkica. Jedan gospodin šetao je obalom sa svojim psićem. Najednom se on otrgnuo gospodaru iz ruke i zapliva u vodu. Zgrabio mačkicu za vrat i spasio je. Kad je stresao sa sebe vodu, čučnuo je ispod gospodarevih nogu i čekao pohvalu. Načinite pokus i ispričajte djeci kakvu priču o zmaju i ispričajte im istinit i živ događaj, što ste čitali u novinama kao otprilike ovaj: kočijaš pred gimnazijom na cesti udario je nemilosrdno konje bičem, jer ne mogoše velik teret povući. Najednom dotrči stara neka žena, istrgnu mu bič iz ruke i udri po kočijašu! Da vidite tmurno raspoloženje kod prve i kliktaj i zanos kod druge!

Kad smo u početku ovog izlaganja kazali, da će tendencioznost u dječjoj literaturi biti vrlina, mi nismo mislili da ona mora biti poput one nevaljale, u kojoj se sastavci svršavaju sa moralnom poukom otprilike ovako: Zato dijete, slušaj roditelje i starije i slično. Moralna tendenca neka se nenametljivo podaje. Tema da bude savremena, interesantna; stil jednostavan i sažet, a opet izbjegavati predrastične naturalistične opise kao u nekih pisaca za djecu, koji pišu otprilike ovako: „Sušičavi dječak pade na blatnu zemlju, koju zakrvari lokva krvi što mu je istekla iz otvorenih ustiju“, slično. Valjana, uzbudljiva literarna djela iz stvarnog života zaposlice i kultivisaće dječju maštu i srce. Pedagogija će u takvim pozitivnim djelima naći najjačeg pomagača u svom djelovanju, a stara tradicionalna literatura, upravo fantastične priče, sama od sebe će nestati, kao što nestaje i praznovjerja, a nova se i neće moći u tom žanru stvarati, jer neće imati uvjeta u stvarnom životu, iz kojih bi se rodila. Da fantastična priča umire, to se jasno opaža već po tom, što se danas i ne pišu takve [274] priče, a da borci protiv takve literature imadu i ljutih protivnika, kojih je veći broj nego prvih, pa i u samim redovima pedagoga, to je posve razumljivo, jer tako biva kod svake druge akcije gdje se staro treba odbaciti, pa makar kako evidentno bilo, da je to staro danas više nemoguće, apsurdno, štetno. A da proces toga odbacivanja sporije napreduje, razlog je, što se pitanje dječje književnosti u našoj sredini još ne tretira dovoljno i sa onom ozbiljnošću, s kakvom se latiše toga posla u nekim drugim zemljama.

Malo primjera: Kod nas simpatizeri fantastičnih priča na temelju anketa među djecom „koje knjige im se sviđaju“, zaključuju, da djeca vole nerealne priče. S pedagoškog stanovišta je to olako shvaćeno, jer je razumljivo, da djeca daju izjave o

onom, što im se daje da čitaju. Ako im niko u ruke ne daje novu dječju literaturu, oni se ne mogu o njoj ni izjavljivati. Takvi simpatizeri fantastične literature prigovaraju borcima za savremenu literaturu da su u svojim propagandnim člancima neuvjerljivi, naivni i pače smiješni, a oni u isto vrijeme otprilike ovako „ozbiljno“ dokazuju: No, eto, kolika su djeca pročitala Crvenkapicu, pa se nisu „otrovala“! Ili: Kolika djeca su pročitala „čarolije sa istoka“, pa ne postadoše lopovi! U takvoj situaciji javnom kulturnom mnijenju može se još i danas na žalost sugerirati kao neoborivi neki fakat, da djecu trebamo hraniti fantastičnim pričama, tj. čim se ljudstvo hranilo u primitivno doba ili čim se još danas duševno hrane divlja ljudska plemena!

Kakvu literaturu želi omladina 1938.

Naši pedagoški i stručno-staleški časopisi i novine vrlo često donose članke o tom kakvu literaturu želi omladina i kako i o čemu bi trebalo za djecu, odnosno za omladinu pisati. Pojedini časopisi otvaraju ankete o ovom pitanju u kojima daju svoja mišljenja pedagozi praktičari i teoretičari. U pedagoškim časopisima, u staleškim učiteljskim novinama, na učiteljskim sastancima i skupštinama raspravlja se to pitanje, i to na temelju ispitivanja stranog ili domaćeg kojeg uvaženog pedagoga. Još više! Pojedini knjižari i izdavači ispituju u najnovije vrijeme djecu što žele da im se štampa, tražeći od njih da im odgovore na izvjesna pitanja pomoću upitnih araka. Sve u svemu, opaža se da je u pedagoškim i izdavačkim krugovima u posljednje vrijeme interes za ovo pitanje tako velik, kakav nije bio prije! U interesu našeg kulturnog napretka treba to pozdraviti i potpomoći da interes za pitanje knjiga za djecu dobije još širi zamah i popularitet, ali ujedno treba pripaziti i na to kako bi se to pitanje tretiralo što stručnije i svestranije: Kao omladinski pisac pedagog pratim, ukoliko mi je samo moguće gdje god se piše ili predaje o toj stvari i ne mogu da ne konstatiram kako sam naišao vrlo rijetko na članak ili predavanje po tom pitanju koje bi bilo apsolutno objektivno. Može mi se prigovoriti da i ja tu neobjektivnost vidim, jer kao pisac čitam stvari kroz svoje subjektivne naočari, dok je drugi ljudi možda ne vide. Budući da [465] vjerujem u opravdanost ovog prigovora, nisam se po tom pitanju, kao aktivan pisac za djecu, javljao već dulje vremena. Međutim, u interesu da naša pedagoška javnost bude što svestranije obaviještena po tom pitanju, želja mi je da ja sa svoje strane dadem nekoliko misli i konstatacija do kojih sam došao vlastitim iskustvom. Iako se one budu kome činile subjektivno obojene, nadam se da će i ova moja izlaganja mjeriti istim mjerilom dobronamjernosti kao kod drugih koji su progovorili po tom pitanju.

Mišljenja sam da ispitivanja djece u obliku ankete ili putem upitnih araka o tom što žele da im pisci pišu ili koja knjiga se djeci najviše sviđa, ne može, barem za naše prilike, biti pouzdano mjerilo u prosuđivanju toga pitanja s razloga, što dijete pod neposrednim dojmom posljednje knjige koju čita obično iskazuje da mu se ta najbolje sviđa. Onda, rijetki su čitači među odraslima koji su toliko kulturni i načitaniji da žele i traže knjige određenog sadržaja prema vlastitom zahtjevu. Iz jedne novinarske ankete u skandinavskim zemljama saznajemo da je među odraslima samo jedan postotak takvih čitača. Tako je u skandinavskim zemljama, a kod nas? Vjerojatno ne bi bio ni jedan postotak. U našoj sredini, gdje dijete nije pročitalo možda ništa drugo nego svoju nagradnu knjigu, pitati koja knjiga mu se najbolje sviđa, promašen je posao i očit dokaz o nepoznavanju prilika. Dalje, naše dijete nema mogućnosti da čita sve što se za njega piše. Školske biblioteke su mizerne. Roditelji kupuju djeci knjige koje im izdavači knjižari turnu. Škole ne popunjavaju svoju dječju biblioteku uopće ili samo jednostrano. One nagradne knjige kupuju djeci upravitelji škola, i to obično od autora i izdavačkih poduzeća koja im najviše dosađuju, ili od svojih prijatelja, izabiru knjige prema svom konzervativnom odnosno naprednijem naziranju u tom pogledu, ili primaju odnosno odbijaju knjige pisaca po ličnoj simpatiji ili antipatiji prema autoru.

Kad se još znade i to da je kod odlučivanja moć sugestije kod djece mnogo jača negoli u odraslih, onda se može ustvrditi da djeca prigodom ovih ispitivanja daju nepouzdanе odgovore. To se događa osobito kod nas gdje dijete teško dođe do knjige i možda u svom djetinjem vijeku ne pročita više od jedne ili dvije beletrističke knjige. Međutim nije bolje niti u drugim boljim sredinama, gdje djeca čitaju, istina mnogo ali opet samo ono što je dozvoljeno da se čita ili štampa.

Pedagozi i psiholozi koji traže od omladinskih pisaca da ne otkrivaju djeci realnosti života i da ne pišu žalosne događaje društvenog života, možda imadu pravo, samo ipak ne razumijemo, zašto da dijete ne sazna iz beletristične knjige o društvenim odnosima među ljudima. Upravo onoliko koliko saznaje o prirodi, domovini i svijetu iz prirodopisnih i zemljopisnih knjiga. Ako prigovor ide na adresu samo onih pisaca koji „suviše grubo otkrivaju realnost života“, onda bi trebali biti pravedni, pa te iste prigovore staviti i zemljopisu koji otkriva djetetu strašnu životnu mizeriju naših pasivnih krajeva, – ili povijesti koja i nije ništa drugo (u obliku kakva se daje djeci) nego jeziv roman ljudstva od najstarijeg vremena do danas, pun klanja i proljevanja ljudske krvi. Ako pedagozi i psiholozi prigovaraju omladinskoj knjizi koja donese koji drastičan detalj iz savremenog života nad kojim se dječje srce mora da potrese i zgrozi, tako da je izbačeno iz njegova „sna mladosti“, ili ako pri[466]govaraju kada kakav tužan događaj u dječjoj knjizi malog čitača

rasplače („djeci treba pisati samo vesele stvari“), onda bi ti isti pedagozi trebali biti barem toliko pravedni, pa da isto prigovore i pedagogiji, metodici. Naime, u isto vrijeme, dok jedan pedagoški časopis donosi članke s prigovorima na adresu omladinskih realističkih pisaca, štampa se i praktičan rad metodičara iz povijesti o svjetskom ratu u kojem se djeci priča o grozotama rata, o ubijanju, o rušenju sela i gradova, o gladovanju itd. Za vrijeme tog praktičnog rada pokazuju se djeci slike ratnih užasa i zvjerstava (vješanje Srba po austrijskoj soldateski) i napokon čitaju im se ratne priče kao na pr. ona o Maloj junakinji, djevojčici pastirici koju su neprijateljski vojnici ubili, jer nije htjela postati izdajicom. Ako se sve ovo smije djeci vjerno da iznese u povijesti, ne znam, zašto jedna društvena pripovijetka ili društveni omladinski roman ne bi smio iznijeti pred djecu nepravedan, nelijep i žalostan slučaj iz savremenog života, osobito ako je iznesen sa plemenitom tendencijom da pomoću njega što sugestivnije djeluje na pozitivnom i pravilnom formiranju njegova karaktera kao budućeg socijalnog člana narodne zajednice. Pa tako je i pedagog u povijesnoj metodičkoj jedinici iznio sve užase jednog povijesnog događaja, da na djecu djeluje što jače i sugestivnije, i to sa ciljem da uzgoji što bolje rodoljube.

Mislim da je pogrešno i posve uzaludno rezultatima psiholoških i pedagoških ispitivanja i anketa, makar to bilo i najpouzdanije, sugerirati piscima kako će za djecu da pišu. Književnik, istinski umjetnik, ne piše po narudžbi i po propisanom kroju kao što vrši obrtnik svoj posao. Pisac umjetnik stvara ono što mora, što mu diktira prirodni talenat i ne obazire se na sugestije bilo s koje strane. Pravi umjetnik stvara djelo, ozbiljno ili veselo, prema svojoj naravi i kupi oko sebe svoju, makar i malobrojnu čitalačku publiku. Pravilno je bilo, tako je sada i biće uvijek da pisac stvara svoju čitalačku publiku, a ne obratno, da čitalačka publika pisca. Sve ovo vrijedi i za omladinske pisce, ako su istinski umjetnici. Dječja čitalačka publika kao i odrasla može biti raznog ukusa. Među djecom iste dobi nalazimo onih koji su samo za bezbrižne i vesele teme, neki opet za ozbiljne i misaone, drugi za tragične itd. Sva djeca nose u sebi elemente onakvih sklonosti i karaktera, kakvi će se potpuno izgraditi kad odrastu.

Mišljenja sam da bi pedagozi bolje uradili kad bi umjesto čestih ispitivanja u tom pogledu, nastojali oko toga da najprije omogućće svojim uzgajanicima, djeci, kako bi u svom djetinjstvu pročitali sve što se za njih napiše (naravno, osim kriminalnog i drugog šunda, što i nije literatura). Tada se sigurno ne bi događali ovakvi i slični slučajevi kao ovaj za koji sam saznao: Na jednoj školi izjavili su na ispitivanju gotovo svi đaci da im se sviđa jedan omladinski pisac, jer je upravitelj škole nabavio sve njegove knjige za đачku školsku knjižnicu, i, jer je za nagradu podijelio knjige toga pisca; dok đaci na drugoj školi u neposrednoj blizini prve ne

izjaviše se za ovog pisca uopće, jer oni čitaju samo ono što mogu iz škole da posude ili što dobiju za nagradu. Oni tog pisca uopće ne poznaju, jer u školskoj knjižnici nema ni jedne njegove knjige i jer upravitelj škole neće, zbog svojih nekih razloga, da nabavi knjige tog pisca kao nagradu za djecu svoje škole. [467]

Kad bi našoj djeci i omladini bilo omogućeno da sve pročitaju, nastala bi druga situacija, pa bi otpale i ankete, sugestije i prigovori. Djeca bi se prema svojoj naravi i prema svom ukusu okupljala oko pisaca koje su zavoljeli kao što je slučaj s odraslom čitalačkom obrazovanom publikom, pa bi mali čitači a i dječji pisci biti zadovoljni, makar imali uza se najmanju četvu vjernih čitača.

Kad bi bile tako idealne prilike, da mogu djeca pročitati sve ono što se za njih napiše, i to iz svojih školskih ili privatnih knjižnica, vjerujem da bi otpale i borbe za fantastičnu i realističku dječju književnost. Ona koja se ne bi tražila, sama bi sebe morala sahraniti. Moje je lično mišljenje da bi djeca, koja čitaju i misle, te koja se pravilno u školi i u domu uzgajaju, izbacila iz svog „sna mladosti“ fantastičke priče sa zmajevima, palčicima, vješticama itd., jer su te sne sanjala djeca prije negoli su došla do takvih priča. Nemoguće je zamisliti da savremen život ne bi isto tako djelovao u psihičkom pogledu i na savremeno dijete kao što djeluje i na odrasle. I današnje dijete „sanja san mladosti“, ali je taj san pod utjecajem vremena u kojem živi. Ja ne mogu zamisliti današnje dijete s knjigom u ruci o Ivici i Marici i Crvenkapici osim ako nije zatvoreno i odijeljeno od života koji oko njega vrije. Međutim mogu zamisliti današnje dijete s knjigom u ruci koja piše o savremenim zbivanjima i životu oko njega i u dalekom svijetu, koji život je tako pun neobičnih paradoksa i mogućih „čuda“, da nadmašuju sve fantastičnosti preživjelog vremena.

Vjerujem da će i borba za realističku i fantastičku dječju literaturu prestati, jer savremen pisac ne može da piše priče kao one iz „1001 noći“ koje su nastale u prošlo vrijeme. Dijete, s fantazijom bujnijom no u odrasla čovjeka, naći će zadovoljenje u savremenoj literaturi koja svoje teme uzima iz života, iz savremene stvarnosti od koje ne može ništa biti fantastičnije!

Tekstove prepisale Lucija Akmačić i Mirela Milovac

Original publications • Izvorni tekstovi

- Lovrak, Mato. 1932. Bajke: jedno mišljenje. *Narodna prosveta: organ Učiteljskog udruženja* 14 (40): 2.
- Lovrak, Mato. 1. lipnja 1933. Koje knjige vole naša djeca? Razgovor sa književnikom Matom Lovrakom. *15 dana: kronika naše kulture* 3 (11): 161-162.
- Lovrak, Mato. 1934. Literatura za djecu i savremena pedagogija. *Učitelj: pedagoški časopis* 15 (49/4): 270-275.
- Lovrak, Mato. 1938. Kakvu literaturu želi omladina. *Napredak* 79 (10): 465-468.

15 dana

KRONIKA NAŠE KULTURE

GOD. III ZAGREB, 1. LIPNJA 1938. BROJ 11

KOJE KNJIGE VOLE NAŠA DJECA?

RAGOVOR SA KNJIVNIKOM MATOM LOVRAKOM

Bajke

— Jedno mišljenje —

Bio sam u društvu s jednim liječnikom, a vrijeme večere donese domaćica pečenje sa kalemom od svihkih krasavica. — Zna te li za onaj najbolji recept za vanjenje salate od krasavica? upita liječnik. Dame se silno zainteresovale, a im redom ispruži potakmo sve, kako i prireduje. One povikahu: — Pa tako je i mi pripravljamo! Međutim, liječnik dalje nastavi: — Kada ste već salatu očistili i namijili, onda lijepo otvorite prozor. — Pa onda? Zabuđite se gospode. — Onda to sve zajedno isucite kroz rotor napojak! — Zašto? Zašto? — Zato, jer je to jelo jedno od najzdravljivih za želudac!

Svakz subote popodne imade moje ombinivano (3 i 4 r.) odeljenje naročito sud. Sad da li smo mi to kopirali za zadata, ili je niklo u nast. prilikno je svadno. Glavno je, da je to popodne svakog djece najzanimljivije i ona ga odeljenju neostojivo. To se popodne redovno ugo zavake, jer je zabavno, a zabava se tako podnese. Program subotnih popodnova sastoji se obično iz: 1) Razgovor dogovor o našoj razrednoj zajednici u vezi s održavanjem reda, higijene, vladanja i slično. 2) Poslije dogovora je drugi dio, koji je ispunjen nelom narocno privlačnom temom ili ga ispunjavaju baš sami učenici, koji se dobrovoljno odvijaju, dasu uvježbali iz pojedinih dječjih časopisa pisemice deklamirali, priče čitati i td.

Jedno popodne odredio sam temu za svogovog dijela *Bajke* (u čitankama, Zbirnika i dečjih časopisima). Cim je svršen dogovor, odmah sam nakon kratke pauze obćao djece prihati i čitati priče. To je obradovolio. Pričao sam im bajke o neprijatelj. Odmah, nakon vrlo male pauze nastavio s pričanjem o livci i Marici, nastimo o Cvenkapiću. Pročitao sam im

se od imle noi hrani njima. Moje djetete (6 god) ra... miha realistične priče, a ne traži bajl. Jer joj se nisu nikad nemogućnosti p... čale. U današnje vrijeme, kako groteskno zvuči, kad čitate u novinama oglese knjiga i vidite, da o biljni pinci pišu za dječju bajku, a kazna, da prikazuju dječji igra, kaže sa samim avljenim princezama, vješticama i kepcal! Primjećuje se, da zvančni pinci, koji inače pišu za odrasle naturalistične i socijalne priče, na poziv, da napišu što za djecu, oni napišu knjigu pama bajki o čudesima i nemogućnostima. Silom i s mukom izmišljaju posebni neki svijet, kojega uopće nema!

Najviše na roditeljima i na učiteljima je, da djecu ne hrane bajkama! Nije istina, da ih djetete traži. Pa baš da i traži, zar mi moramo dati laži, pa da to sve pošlje s mukom liječnikom. Istrebljimo iz doma i škole bajku isto tako, kako istrebljemo strah i praznovjericu. Paradokso je, da u ovom vijeku vodimo djecu u »scarstvo patuljaka«, u »kolo vitaa« i »scarstvo sanjaa! Vijek traži, da razumno i oprezno vodimo djecu u prol život borbe i interesnog radništa i duhal!

Da dijete »nagoniske ne traži bajku uvjerio sam se i u predškolskom školskom radu. Daci mi pišu već od prvog razreda posve samostalne slobodne pisemene savjetnice. Nijedno do danas nije napisalo bajku i nemoguću izmišljotinu, već jedino istinite, realne doživljaje ili događaje iz vlastitog života ili života drugih ljudi iz njegove okoline. Nastanu li roditelji, da iz doma izbace bajku, a učitelji, da ih u školi sistematski unistaju, uzgojčemo bolju generaciju, a u našoj dječjoj književnosti nećete bajki prosveta i pobedičke realistične i socij. na dječja knjižica, kad ih je danas u našoj originalnoj i prevodnoj književnosti vrlo, vrlo malo!

...i nemoguću zha...
...obana i zhi...
...se pokazuje mlad...
...je bajku patentira...
...sila silom ključa...
...nem, nemoci...
...mo dječju literatu...
...ono što ga j...
...iz realnog živi...
...interesa za djecu...
...opovima u ljudsk...
...snim lažima...

...italačkih krug...
...sima, Koncentra...
...svoji zadat...
...i opet napominjem, da se ograničenjem na dje...
...ise, koji su namijenjeni manjoj djeci. Na teritoriju sav...
...ine nalazite po školama i domovima ove dječje časopi...
...Vrelo, »Jugosloventes«, »Mali Istranin« i ne...
...Sve ono što sam odgovorio na prvo pitanje mo...
...i ovdje ponoviti. Svi spomenuti dječji časopisi i...
...i (osim »Malog Istranin« u svom propagand...
...aradnici svih tih časopisa su u apsolutnoj ve...
...Svi časopisi imadu iste saradnike. Zato bi se...
...mirne duše stopiti u jedan jedini centralni čas...
...uvanja tradicionalne dječje književnosti. Djeca i...
...i nemoguće ih je popularizirati, što sam u bez...
...konstatirao. Najviše se emancipirao od tradicije pr...
...kog časopisa za roditelje »Dom i Škola« pod im...
...Kad bi on još odlučnije mogao da odbije t...
...olosa. Kad bi on još odlučnije mogao da odbije t...
...sastavke, koji djece lažu o tom, kako se neka dv...
...stvorila u svou, postao bi taj časopis u krugu n...
...najpopularniji. I konačno, da priznamo: Naj...
...dječja lektira su nedjeljni prilozi za djecu i dječ...
...U njima je zaslužna najveća umjetnost: Fotogr...
...vide pravu (a ne iz karobnog nemogućeg cars...
...rincau iz Japana, kako tapka u školu sa sv...
...fotografiji vide djeca nainanti...

UCITELJ 13(49) (1934) 7

Literatura za djecu i savremena pedagogija 271

pisac. — Pedagog mora da ude u srž dječje psihe, mora da djecu shvatitopuano u svim litrajima njihovih malih i mladih duša, mora da kritički obuhvati cjelokupni kompleks odgojnog problema djece. Ove njegove riječi treba naročito podučiti s razloga, jer pisac spomenutih redaka i nije uopće stručnjak pedagog. Danas, u vremenu kad se tendencijozno u literarnom djelu ne smatra pogreškom, nego štaviše vrionim, bit će nešto posve razumljivo, da će se tendencijozno tražiti naročito u djelima za djecu i omladinu. Neće biti pogreška, već naprotiv preka potreba, s kojom će naročito računati savremena pedagogija, da ima pri ruci književna djela za djecu, koja će imati jasnu i nepokolebljivu moralnu, pacifiističku, uopće socijalnu tendencu, a danu nenametljivo u lijepom književnom ruhu.

Veliki ciljevi savremene pedagogije traže od nje, da sve poluge svoga aparata uskladi u tom smjeru, kako bi ona što brže i sigurnije došla do svoje krajnje rezultata.

Mato Lovrak, Zagreb

Kakvu literaturu želi omladina

Naši pedagoški i stručno-staleški časopisi i novine vrlo često donose članke o tom kakvu literaturu želi omladina i kako i o čemu bi trebalo za djecu, odnosno za omladinu pisati. Pojedini časopisi otvaraju ankete o ovom pitanju u kojima daju svoja mišljenja pedagozi praktičari i teoretičari. U pedagoškim časopisima, u staleškim učiteljskim novinama, na učiteljskim sastancima i skupštinama raspravlja se to pitanje, i to na temelju ispitivanja stranog ili domaćeg pedagoškog pedagoga. Još temelju ispitivanja stranog ili domaćeg pedagoškog pedagoga. Još više! Pojedini knjižari i izdavači ispituju u najnovije vrijeme djecu što žele da im se štampa, tražeći od njih da im odgovore na izvrsna pitanja pomoću upitnih araka. Sve u svemu, opaža se da je u pedagoškim i izdavačkim krugovima u posljednje vrijeme interes za ovo pitanje tako velik, kakav nije bio prije! U interesu našeg kulturnog napretka treba to pozdraviti i potpunosti da interes za pitanje knjiga za djecu dobije još širi zamah i popularitet, ali ujedno treba pripaziti i na to kako bi se to pitanje tretiralo što stručnije i svestranije: Kao omladinski pisac pedagog pratim, ukoliko mi je samo moguće gdje god se piše ili predaje o toj stvari i ne mogu da ne konstatiram kako sam našao vrlo rijetko na članak ili predavanje po tom pitanju koje bi bilo apsolutno objektivno. Može mi se prigovoriti da ja tu neobjektivnost vidim, jer kao pisac čitam stvari kroz svoje subjektivne naočari, dok je drugi ljudi možda ne vide. Budući da

Literatura za djecu i savremena pedagogija

— Od Mate Lovraka —

ave dječjih knjiga „Djeca Velikog Sela.“ i „Družbe Pere konac prošle godine, dobro je rekao jedan prikazivač u spomenutih djela: U pedagoškim se upravo frapantno podudara sa modernom. U modernoj se literaturi ne izbjegava tendencija, no i da bude nasilna, ako literatura hoće da djeluje. Takva pedagogija. Ona je indirektna, a u tom svom indirektnom ujedno najjače djelovanje.“ Pisac u tom prikazu ide da bude dobar pisac za djecu onaj, koji ujedno nije i pisac. Osim toga važno je, da dobar pedagog bude i pisac, jer će samo tako moći da bude i dobar i savremen